№ 51 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 7 1892 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 7 № 51

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 ռուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հայրիկի ընտրութիւնը. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Հեռագիրներ Էջմիածնից. Թիֆլիսի լրագիրների հեռագիրները. Պահպանողական կուսակցութիւնը. Զանգեզուրի ուսումնարանական վիճակը. Նամակ խմբագրին. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Օտար ճանապարհորդներ. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Կանանց ֆիզիկական անզգայութեան մասին.

ՀԱՅՐԻԿԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Համազգային ժողովը, մայիսի 5-ին, վերջացրեց կաթողիկոսական ընտրութիւնը, կատարելով ազգի և պատմութեան առաջ մի փառաւոր, և անպայման գոհունակութեան արժանի գործ:

Որպէս յայտնի է մեր ընթերցողներին՝ հեռագիրն աւետեց մեզ, որ միաձայն ընտրվեց Խրիմեան, իսկ 50 ձայնով Իզմիրլեան եպիսկոպոսը: Ներկայ յօդուածում խօսելով միմիայն Խրիմեան Հայրիկի մասին, մի ուրիշ անգամ կաշխատենք խօսել երկրորդ Թեկնածուի՝ Իզմիրլեանի մասին:

Խրիմեան Հայրիկի մեծ անուան առաջ՝ վերջին րոպէին, ամենքն էլ խոնարհվեցին: Այդ անունը տատանվողներին սիրտ տուեց, հակառակորդներին երկիւղ ազդեց, և այդպիսով՝ զանազան կողմերից եկած, աշխարհայեցողութեամբ և զգացմունքներով տարբեր պատգամաւորները՝ մի սիրտ մի հոգի դարձած՝ ընտրեցին հայոց Հայրիկին միաձայն…

Եօթնասուն երկու տարեկան ծերունին 72 ընտրողական ձայն ստացաւ, մի համազգային պատիւ, որը վաղուց պարտաւոր էր ցոյց տալ ազգը նրան՝ այն մեծամեծ ծառայութիւնների համար, որ նա մատուցել է իր սիրած ժողովրդին:

Հայրիկի միաձայն ընտրութիւնը լոկ նրա անձին ուղղած մի պատիւ չէ: Այդ ընտրութիւնը յ ա ղ թ ա ն ա կ է այն մարդասիրական և քրիստոնէական լայն գաղափարների, այն վեհ ձգտումների, որոնցով ներշնչված է Մկրտիչ Խրիմեանի իւրաքանչիւր քայլը:

Ներկայումս Հայոց կաթողիկոսական գահին կոչվող Խրիմեան այն Խրիմեանն է, որին սրանից քառասուն տարի առաջ, այն է 1854 Թւին, երբ նա վարդապետ ձեռնադրվեց, վանք անգամ չէին ուզում ներս թողնել, որպէս զի վանքերի մէջ ապաստան չը գտնի ուսումնասէր աբեղան, որովհետև նրա ուսումնասիրութիւնը վնասակար էին համարում և վտանգաւոր: Ներկայումս Հայ ժողովրդին գաղափար և ըղձացմունք ներշնչող Խրիմեան, որին սրանից 35 տարի առաջ՝ այն է 1857 Թւին, երբ նա հիմնեց Վարագում դպրոց, տպարան և „Արծուի Վասպուրական“ ամսագիրը, խ ե ն թ էին անուանում, որովհետև Հայաստանի խաւար խորքերում դպրոց բանալը և ամսագիր հրատարակելը ուրիշ ոչինչ չէր համարվում, բայց եթէ կատարեալ խենթութիւն:

Սակայն նախկին ատելի, անտանելի, հալածված մարդը՝ այժմ դարձել է սիրելի ամբողջ ազգին, պաշտելի ամբողջ ժողովրդին: Խաւարի և չարութեան դէմ մղած երկարատև կռւի մէջ նա յաղթեց:

Նա յաղթեց՝ իր անձնուիրութեամբ, իր մտքերի և գաղափարների վեհութեամբ, իր տոկունութեամբ, և վերջապէս այն անսահման, անհուն հ ա ւ ա տ ո վ, յ ո յ ս ո վ և ս ի ր ո վ, որ նա ունի դէպի մարդիկ և դէպի ապագան:

Այդ նոյն յաղթութեան շարունակութիւնն էր, որ տեղի ունեցաւ մայիսի 5-ին, Էջմիածնի համազումար ժողովում: Եւ ահա այն մարդը, որ 1885 Թւի կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ չընտրվեց, այժմ միաձայն է ընտրվում, լցնելով իր ժողովրդի սիրտը անհուն բերկրութեամբ, անսահման սիրով:

Եւ այդ ժողովուրդն է ահա, որ այսօր խորին հոգեզմայլութեամբ բացականչում է. „Հայրիկ ընտրված է:“

Խ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

Էջմիածնից ստացանք հետևեալ հեռագիրները:

Մայիսի 5, ժամը 2-ից. „Այսօր, մայիսի 5-ին, Էջմիածնի Համազգային ժողովը կատարեց կաթողիկոսական ընտրութիւն:

„Ընտրվեցին՝ Խ Ր Ի Մ Ե Ա Ն Հ Ա Յ Ր Ի Կ մ ի ա ձ ա յ ն, և Մատթէոս եպիսկոպոս ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ՝ 50 ձայնով:

„Հազարաւոր ժողովուրդն ընդունեց ընտրութիւնը աննկարագրելի ոգևորութեամբ, գոչելով „կեցցէ Հ ա յ ր ի կ, կեցցէ Խ ր ի մ ե ա ն“:

Մայիսի 5, ժամը 5-ին.

„Խրիմեան Հայրիկ ընտրվեց միաձայն, այն է 72 ձայնով, Իզմիրլեան Մատթէոս եպիսկոպոսը 50 ձայնով, Խորէն եպիսկոպոս Մխիթարեան՝ 16 ձայն, և Երեմիա եպիսկոպոս Երուսաղէմի՝ 19 ձայն“:

Մայիսի 6, ժամը 11-ին, Էջմիածնի ընտրողական ժողովի կողմից նախագահ Երեմիա եպիսկոպոսը հետևեալ հեռագիրն ուղարկեց Երուսաղէմ. „Նորին Բարձր Սրբազնութեան Խրիմեան Հայրիկին. Էջմիածնի ընտրողական ժողովը միաձայն ընտրեց Ձեզ կաթողիկոսական գահի կանդիդատ: Ցուցալով տեսնել Ձերդ Բարձր Սրբազնութիւնը Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի գահի վրա, ջերմ կերպով աղօթում ենք առ Աստուած, որ պահպանի Ձեր Թանգագին կեանքը“:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԼՐԱԳԻՐՆԵՐԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Էջմիածնից ստացված են հետևեալ հեռագիրները մայիսի 4-ին.

«Երէկ երեկոյեան մասնաւոր խորհրդակցութիւնների ժամանակ համաձայնութիւն կայացաւ կուսակցութիւնների մէջ. ընդունված են Թիւրքահայ չորս կանդիդատներ՝ Խրիմեան, Իզմիրլեան, Տէր-Սահակեան և Խորէն Մխիթարեան: Կատարելապէս յոյս դնել համաձայնութեան յարատևութեան վրա դժուար է:—Առաջին ընտրողական ժողովը սկսվեց այսօր տաճարում դռնփակ, $10^3/_4$ ժամին: Պայմանաւորված ցուցակն աջողվեց. Խրիմեան, Իզմիրլեան և Մխիթարեան ընտրված են միաձայն. Երուսաղէմի պատրիարքի տեղապահ Տէր-Սահակեան եպիսկոպոսը ընտրվեց բոլոր ձայներով, բացի մէկից: Մամբրէ եպիսկոպոսը, որը չը նայելով իր հիւանդութեանը մասնակցում էր ընտրութիւններին, Թոյլ լինելու պատճառով ստիպված էր դուրս դուրս գալ ժողովի նիստից:

«Ընտրողական ժողովին ներկայ են բոլորը 66 պատգամաւորներ, որոնցից աշխարհականները 25 են, և ոչ Թէ 26, որպէս սխալմամբ հաշւեցին երէկ երդման ժամանակ: Եօթը պատգամաւորներ երկուական ձայներ ունեն, ընդամենը 73, բացի դրանից ուղարկված են 14 գրաւոր ձայներ, ընդամենը 84 ձայներ:

«Թէ հոգևորական և Թէ աշխարհական պատգամաւորների միաձայն առաջարկութեամբ կաթողիկոսական գահի համար չորս կանդիդատներ ընտրվեցին՝ Մկրտիչ Խրիմեան արքեպիսկոպոսը, Մատթէոս Իզմիրլեան եպիսկոպոսը, Եդեսիայի Թեմական առաջնորդ Խորէն Մխիթարեան եպիսկոպոսը և Երուսաղէմի պատրիարքի փոխանորդ Երեմիա Տէր-Սահակեան եպիսկոպոսը: Հնդկա-պարսկական Թեմի ներկայացուցիչ կրտսեր պատգամաւոր Համբարձում Առաքելեան, առաջարկելով վերոյիշեալ եպիսկոպոսներին, յայտնեց Թէ դրանք եկեղեցու ճշմարիտ պաշտօնեաներ և հայոց հոգևոր-բարոյական կրթութեան ցանկացողներ են: Ժողովը միաձայն ընդունեց այդ կարծիքը: Պատգամաւորներից մէկը ցանկանում էր առաջարկել Աշըգեանին ևս, բայց յետոյ հրաժարվեց իր այդ մտքից:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՆԱՆՑ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ԱՆԶԳԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

(Լոմբրոզօ)

Վերջին ժամանակներս մի շարք յայտնի ֆիզիօլօգ գիտնականներ զբաղվում են կանանց մասին զանազան նոր հետազօտութիւններով: Դրանց մէջ յայտնի են Լոմբրոզօ, Նիկօլ, Բայլէյ, Գալտօն, Սէրժի և այլն:

Այս օրերս լոյս տեսաւ «Revue des Revues» ֆրանսիական ամսագրի ապրիլի համարը, որի մէջ դոկ. Լոմբրոզօ մի համառօտ և շատ հետաքրքիր յօդուած ունի կանանց զգացմունքի քանակութեան մասին: Մօտ օրերս, ինչպէս որ հաղորդում է «Revue Scientifique»-ը, երկու յայտնի գիտնականներ՝ Լոմբրոզօ և Գիւլյօմ Ֆերրերօ կը հրատարակեն մի գիրք «L'Homme Criminel» անունով, որից մի կտորը «կին-եղեռնագործ» վերնագրով արդէն տպվել է այդ ամսագրի մարտ 26 Թւի համարի մէջ:

Այս անգամ բաւականանում ենք միայն Թարգմանելով «Revue des Revues»-ից Լոմբրոզօի յօդուածը, իսկ մի ուրիշ անգամ կաշխատենք ուղարկել նաև «կին-եղեռնագործ» կտորը:

Նիկօլ և Բայլէյ այս օրերս նոր փորձեր արին երկու սեռի մարդկանց հոտառութիւնների վրա պարբերաբար, հոտոտել տալով նրանց մի առ մի ջրի մէջ լուծված սխտորի, մեխակի (girofle) և սուրբ պրուսիկի (acide prussique) հեղուկները:

Մի շարք ամանների մէջ պատրաստելով այդ խիստ հոտ ունեցող հեղուկներից, որոնք իրարից զանազանվում էին իրանց քանակութեամբ, ըսկսած 50% մինչև աւելի, հրաւիրեցին ենթականերին սկսել փորձերը: Կային ամեն դասակարգի և ամեն տեսակ պայմանների մէջ գտնվող կանայք և մարդիկ: 44 տղամարդկանց և 38 կանանց վրա արած փորձերից երևաց, որ տղամարդիկ երկու անգամ աւելի նուրբ հոտառութիւն ունեն, քան կանայք:

250 հազարերորդ մասով ջրի մէջ խառնված ցիտրոնի ոգու (essence de citron) հոտը կարողացան զգալ տղամարդիկ բոլորն, իսկ կանանց զգացնել տալու համար, պէտք եղաւ երկու անգամ աւելի զօրեղացնել հեղուկը:

Մի քանի յայտնի նիւթերի վերաբերմամբ հոտառութեան զանազանութիւնը աւելի նշանաւոր էր. օրինակ. 20,000 մաս ջրի մէջ մի մաս ս ո ւ ր բ պ ր ո ւ ս ի կ ի հոտը զգալի չէր լինում կանանց համար, իսկ բոլոր տղամարդիկ բոլորն զգում էին 100,000 մաս ջրի մէջ եղած մի մաս ս ո ւ ր բ պ ր ո ւ ս ի կ ի հոտը: Կանանց այդ հոտառութեան պակասութիւնը Թոյլ է տալիս նրանց աւելի դիմանալ զանազան հոտերին՝ քան տղամարդիկ:

Դրանից կարելի է եզրակացնել, որ ընդհանրապէս տղամարդկանց հոտառութիւնը աւելի նուրբ է և սուր քան կանանցը… բացառութեամբ միայն քաղցր բաների, ի հարկէ:

Գալտօն այդ երևոյթն արդէն դիտել էր. «Ես գտնում եմ—ասում է նա—որ տղամարդը որոշելու աւելի ընդունակութիւն ունի (ընտրողութեան ընդունակութիւն) քան կինը: Դաշնամուրի լարողները միշտ տղամարդիկ են լինում, Թէյ և գինի որոշողները վաճառատներում նոյնպէս տղամարդիկ են: Այս վերջին զբաղումները միշտ լաւ են վճարվում, որովհետև վաճառականի համար շատ կարևոր է իմանալ իր ծախած կամ առած ապրանքների յատկութիւնները. ուրեմն, եթէ կանայք աւելի զգայնութիւն (sensibilité) ունենային, վաճառականների շահը կը պահանջէր նրանց յանձնել այդ գործը. բայց այդ այդպէս չէ: Շատ հազիւ է պատահում գտնել մի կին, որ կարողանար գինու լաւ ու վատը ճանաչել. առհասարակ ասում են, որ կինը ընտիր Թէյ և սուրճ պատրաստել չը գիտէ, նրան այդ չէ աջողվում»: *)

Կանացի այս Թոյլ զգայնութիւնը տեսնվում է կենդանիների մէջ ևս: «Արու նապաստակը աւելի սուր լսողութիւն ունի, քան էգը. քայլելիս, արուն միշտ ականջները սրած է պահում, իսկ էգը կախած»: (Բուրդաք):

Այս փաստերի հիման վրա, այն հեղինակները, որոնք առաջ մեծ հաւատ ունէին կանանց զգացմունքների վրա, այժմ եկել են լիովին հակառակ եզրակացութեան:

Բոլոր վիրաբոյժներն ինձ ասել են, որ Թէև զանազան միջոցներով այսօր աջողվում է օպերացիաների ժամանակ զգայնութիւնը պակասեցնել, սակայն կարող են հաստատել, որ կինը աւելի է դիմանում ցաւերին, քան տղամարդը: Բիլրօտ պնդում է, որ երբ հարկաւոր է մի նոր օպերացիայի փորձ անել, աւելի լաւ կը լինի առաջին փորձը կնոջ վրա կատարել, որովհետև նա աւելի պակաս զգայուն է և դրա համար էլ աւելի շատ դիմացող: Կինը այդ կողմով նմանում է այն վայրենիներին, որոնք յայտնի են իրանց դիմացկանութեամբ վէրք կամ ցաւ ունեցած դիպուածներում: Ժիօրդանօ ինձ ասում էր, որ կանայք Թէև ծննդաբերութիւնից առաջ միշտ վախ են յայտնում, սակայն կարծվածից պակաս են ցաւ զգում:

Սէրժի այս խնդրի համար գրում է, որ «կանանց՝ ցաւերի դիմանալու յատկութեան փորձերից մէկն էլ նրանց ունեցած զարմանալի համբերութիւնն է հիւանդների մօտ: Տղամարդը շատ անընդունակ է այդ կողմից»: Ահա մի բացատրութիւն, Թէ ինչու կանայք աւելի աջողութեամբ են կատարում հիւանդապահի պաշտօն, մինչդեռ տղամարդիկ գրեթէ անընդունակ են նկատվել այդպիսի գործի մէջ: Քանի մէկը քիչ ենթակայ է ցաւեր տեսած ժամանակ տպաւորութիւն կրելու և յուզումներին, նա աւելի քիչ է յուզվում հիւանդի կրած նեղութիւնները տեսնելով և հետևապէս աւելի սառնասրտութեամբ գործ տեսնելով՝ աւելի լաւ է կարողանում խնամել հիւանդին:

Տեսել եմ շատ տղամարդիկ, որոնք իրանց հիւանդ ազգականին խնամելիս, առաջացրել են նրա մահը իրանց աւելորդ յուզմունքներով. մինչդեռ տեսել եմ կանայք, նոյն իսկ մայրեր, որոնք ամենայն համդարտութեամբ մօտել են հիւանդի մօտ, զուարթ դէմքով հարցրել են նրա քէֆը և ախորժակը և խնամել նրան: Չը կարծէք Թէ դա կամաւոր ճիգ է կնոջ կողմից, մի հերոսական ճիգ. ոչ, դա պարզապէս նրա զգացողութեան պակասութիւնն է, որ յայտնվում է. դա նրա ունեցած համեմատական զգայնութեան պակաս խորութիւնը, պակաս ուժգնութիւնն է:

«Կինը—ըստ Բալզակի—աւելի մեծ հասկացողութիւն ունի ցաւի մասին, բայց երբ ցաւը հասնում է, աւելի լաւ է դիմանում նրան, քան տղամարդը» (Սեզար Բիրոթօ):

Ցաւի այս պակաս զգայնութիւնը և դիմացկունութիւնը յայտնի է եղել (Թէև ուրիշ կերպարանքի տակ) բոլոր ազգերին: Ահա այդ մասին զանազան ազգերի մէջ եղած առածները: Կանայք կատուների պէս՝ եօթ կեանք ունեն: Կանայք կատուների պէս են, մեռնելիք չունեն—(Սիցիլիա): Կանայք եօթ հոգի ունեն: Կանայք կատուների պէս են, եթէ քթի վրա չընկնեն, չեն մեռնի: Կանանց հոգին մարմնին է կպած ամենազօրեղ սոսինձով: Կանայք եօթ հոգի ունեն և մէկ էլ մի պստիկ հոգի: Կինը, կատուն և լ ո ր օձը (couleuvre) երբեք չեն մեռնում (Վենետիկ):

*) Գալտօն «Մարդկային զգացմունքների աճման մասին», Նիւ-Եօրկ. 1883. երես 29—30:

Նիստը վերջացաւ երկու և կէս ժամին։ Հետևանքն ընդհանուր հիացմունք պատճառեց. ամբոխը ուրախ է, և լսվում էին «կեցցէ Խրիմեան Հայրիկ» աղաղակները»։

Մայիսի 5-ին հեռագրում են, որ ընտրողական ժողովը բացվեց այսօր ճիշդ ինն ժամին։ Բրուսայի պատգամաւոր Արգար Յովհաննիսեան առաջարկեց խնդրել Նախագահից՝ առաջինը քուէարկել ոչ թէ Մկրտիչ Խրիմեան արքեպիսկոպոսին, այլ այն եպիսկոպոսին, որն ամենից քիչ ձայներ է ստացել։ Ժողովի անդամների մեծամասնութիւնը բողոքեց դրա դէմ։ Առաքելեանցի երէկվայ ճառի տպված թերթերը կարդացվում են բարձր. ամբոխի թիւը մօտ երեք հազարի է հասնում։

ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պահպանողական կուսակցութիւնը ամեն տեղ և ամեն ժամանակ կազմված է եղել մեծ մասամբ «հոգով աղքատներից»։

Կան, ի հարկէ, հարուստ սրտի ու խելքի տէր պահպանողականներ, ինչպէս, միւս կողմից կան սահմանափակ միտք ու նեղ զգացմունքներ ունեցող ազատամիտներ, բայց խօսքը բացառութիւնների մասին չէ, այլ ընդհանուր կանոնի։

Այդ ընդհանուր կանոնն ունի իր հոգեբանական բացատրութիւնը։

Ծոյլ մտքերը չեն սիրում փոփոխութիւն, որովհետև փոփոխվել կը նշանակի շարժվել։ Անշարժ մտքերը վախենում են նորութիւնից, որովհետև չեն կարող նախատեսնել նորը և անյայտ ապագայի կասկածելի բարիքներից գերադասում են ներկայի յայտնի չարիքը։—«ծանօթ սատանան լաւ է քան անծանօթ քանանան»,—ասում է գործնական իմաստութիւնը։

Երևելի փիլիսոփա Ջօն Ստիւարտ Միլլը, որի անաչառութիւնը օրինակելի կարող է համարվել, մի օր ասաց անգլիական համայնքների ժողովում, թէ «բոլոր յիմարները պահպանողական են»։ Երբոր պահպանողականները վրդովվելով բողոքեցին այդ խօսքերի դէմ, մեծ փիլիսոփան [illegible] ասել, թէ «բոլոր յիմարները պահպանողական են»—չի նշանակի թէ բոլոր պահպանողականները յիմար են։

Պահպանողական չը լինելու համար [illegible] են մի կողմից մտաւոր [illegible], համարձակ ու յանդուգն խելք, մտքի [illegible], միւս կողմից՝ լայն սիրտ, ջերմ զգացմունքներ, ներկայի չարիք-

ներով վրդովվելու ընդունակութիւն և իդէալներով ոգևորվելու շնորհք։

Մեր խօսքը մինչև այժմ անկեղծ պահպանողականների մասին էր, բայց ինչպէս ամեն դրօշակի ետևից գնում են ոչ անկեղծ կուսակիցներ, այնպէս և մինչև անգամ ես առաւել կեղծող հետևողներ ունի պահպանողական սկզբունքը։

«Եւս առաւել», որովհետև ոչ մի սկզբունքի համար այնքան տեղիք չը կայ կեղծելու, որքան պահպանողական սկզբունքի համար։ Այդ սկզբունքը պաշտպան է հանդիսանում գոյութիւն ունեցող պայմաններին ու կարգերին։ Ուժը միշտ գոյութիւն ունեցողի կողմն է։ Պաշտպանել ուժեղին միշտ ձեռնտու է։ Այդ է պատճառը որ համարեա բոլոր փարիսեցիները պահպանողական են լինում։

Ինչպէս տեսնում էք պահպանողական կուսակցութեան բաւական նշանաւոր մասը շատ էլ փայլուն տարրերից չէ կազմվում։ Այդ է պատճառը, որ պահպանողականները առհասարակ չեն կարող պարծենալ մեծ գործերով ու փառաւոր անուններով։

Պահպանողականները չունեն ոչ անցեալ, ոչ ապագայ։ Չը կայ բարոյական կապ այսօրվայ պահպանողականի ու սրանից երեսուն տարի առաջ ապրող պահպանողականի մէջ։ Քրիստոսին հալածող պահպանողականները հայհոյում էին հին մարգարէներին քարկոծող պահպանողականներին, չը նայելով որ, ինչպէս ասում էր Մեծ Վարդապետը, եթէ նրանք այն մարգարէների ժամանակ ապրէին՝ իրանք էլ կը քարկոծէին նրանց։ Ներկայիս հայ պահպանողականները անհնար են համարում ասել, որ իրանք չեն յարգում Նազարբեանցի ու Նալբանդեանցի պէս ծայրայեղ առաջադիմականների յիշատակը։ Պահպանողականներից մի ժամանակ ազգի ու եկեղեցու թշնամի հռչակվեց Րաֆֆին. բայց բաւական էր, որ «Խենթի» հեղինակը աչքերը յաւիտեանս փակէր, որպէս զի նոյն պահպանողականները իրանց նրա յարգող ցոյց տային։ Անկասկածելի է, որ Րաֆֆիի պահպանողական կրիտիկոսը, որն այնքան զըրպարտութիւններ յօրինեց նրա դէմ և որը մի ժամանակ ազգի ու եկեղեցու պահապան սիւն էր համարվում, շատ քիչ ժամանակ կապրի պահպանողականների յիշողութեան մէջ։ Նոյնքան անկասկածելի է և այն, որ մի քանի տասնեակ տարուց յետոյ պահպանողականները անհրաժեշտ կը համարեն յարգանքով վերաբերվել դէպի այն մարդկանց յիշատակը, որոնց այժմեան պահպանողականները ազգի ու եկեղեցու թշնամի են հռչակում։

Շատ ցաւալի է այդ՝ պահպանողականների համար, բայց և շատ բնական է, որովհետև չը կայ ոչ մի անպայման պահպանողական, այսինքն չը կայ ոչ մի պահպանողական, որ հերքի ամբողջ պատմութիւնը, ամբողջ առաջադիմութիւնը։ Ամեն ժամանակի պահպանողականները ընդունում են այն բոլորը, որ ձեռք է բերվել առաջադիմական գործիչների շնորհիւ պատմութեան ընթացքում և դէմ են միայն նրան, որ կատարվում է նոյն գործիչների ձեռքով իրանց ժամանակ։ Այդպիսով պահպանողականները միշտ կրկնում են ազատամիտների վաղուցվայ սովորածն այնպէս, ինչպէս ծառաները հագնում են իրանց տէրերի հնացած շորերը։ Այն՝ ինչ որ այսօր ծառայի վրա է, երէկ տիրոջ հագին էր և այն՝ ինչ որ հագնում է այժմ տէրը՝ վաղը ծառայի հագին կը լինի։

Պահպանողականները մտքի և գաղափարի ծառաներ են։

Տ. Յովհաննիսեան

ԶԱՆԳԵԶՈՒՐԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Զանգեզուրի գաւառն իր ընդարձակութեամբ Գանձակի նահանգում առաջին տեղն է բռնում։ Ազգաբնակութիւնը գլխաւորապէս կազմում են՝ թուրքեր, հայեր, քուրդեր և աննշան թւով ռուս և ռուս աղանդաւորներ։

Այդ գաւառն ունի 305 գիւղ և 127,855 բնակիչներ, որոնցից.

	արակ.	իգական
Ռուսներ	254	—
Ռուս աղանդաւորներ . .	279	246
Հայեր	34,539	28,283
Մահմեդ. սուննա-դաւան.	6,943	5,074
» շիադաւաններ.	29,748	22,489
Ընդամենը	71,763	56,092

Սակայն այդքան գիւղերը, յիշեալ պատկառելի թիւ բնակիչներով, այսօր ունեն միայն ինն հատ դպրոցներ, չորսը հայոց եկեղեցական—ծխական. սրանցից միայն մէկը օրիորդական է, իսկ հինգը՝ արքունի տարրական դպրոցներ։ Եկեղեցական ծխական դպրոցները գտնվում են հետևեալ գիւղերում. 1) Գորիս՝ երկդասեան տղայոց դպրոց, 2) Բռնակոթ—միդասեան տղայոց դպրոց, 3) Անգեղակոթ—միդասեան տղայոց դպրոց և 4) Մեղրի երկդասեան տղայոց և միդասեան նորաբաց օրիորդաց դպրոցներ։ Արքունի տարրական դպրոցները գտնվում են՝ Գորիսում և Արծւանիկում—երկդասեան տղայոց դպրոցներ, իսկ Ղարաքլիսում, Ղուբաթլուում և Մինքենդում—միդասեան տղայոց դպրոցներ։ Այս ինն դպրոցների մէջ աշակերտների թիւը 600-ից չէ անցնում։ Եւ այսպէս՝ գաւառիս ուսանող տարրը ներկայացնում է ազգաբնակութեան $1/2\%$-ը։ Այս դեռ ըստ քանակի. եթէ ուշադրութիւն դարձնենք գոյութիւն ունեցող դըպրոցների վրա՝ այն ժամանակ այս սիրտ կտրատող $1/2\%$ էլ կանհետանայ, հազիւ թէ $1/8\%$ դառնայ։

Ուրեմն՝ հաստատ կարելի է ասել որ Զանգեզուրը ուսումից զուրկ է միանգամայն։ Ինչպէս գաւառի, նոյնպէս և այս տխուր տեսարանի կենտրոնը կազմում է Գորիսը։ 67 թուականից կազմակերպվել է Զանգեզուրի գաւառապետութիւնը, այն օրվանից և հետզհետէ այստեղ են կենտրոնացել գաւառապետը իր գաւառական վարչութիւնով, երկու հաշտարար դատարաններ, հաշտարար միջնորդ, գաւառական գանձարան, գիւղական հիւանդանոց, ակցիզի ծառայողներ և քննիչներ։ Շուրջ 25 տարի է, այս գաւառական վարչական մարմինները հետզհետէ կազմակերպվելով՝ կազմել են Գորիսում և մի առանձին դասակարգ, իբրև թէ ինտելիգենցիա, որն իր ներկայութեամբ ամենևին ազդեցութիւն չէ ունեցել ժողովրդի մտքի վրա։ Նա անգործ է և անփոյթ։ Եթէ մի մխիթարական երևոյթ կայ մեր Գորիսում, այդ վաճառական և արհեստաւոր երիտասարդներն են, որոնք թերևս մի օր աջողեցնեն մի լաւ գործ կատարել, շնորհով իրանց ընթերցասիրութեան և ինքնակրթութեան։ Այս դասակարգից բաւական լրագիր ստացողներ կան և հետզհետէ աւելանում են։

Եթէ Զանգեզուրի կենտրոնի մտաւոր և բարոյական վիճակն այս է, երևակայեցէք թէ՝ շրջակայ, հեռաւոր լեռների և ձորերի մէջ ընկած գիւղերի դրութիւնն ինչ է։ Գաւառիս մտաւոր անապատի մէջ մի գեղեցիկ օազիս է ներկայացնում Մեղրի գիւղը։

Սակայն՝ թեմական տեսչութեան վերահաստատվելով՝ դպրոցական գործը մեր Զանգեզուրի մէջ էլ նոր զարկ ստացաւ։ Դեռ անցեալ ամառ թեմական տեսուչ հայր Մելեան իր այցելութեան ժամանակ իր եռանդով կարողացաւ դարձեալ հինգ դպրոց բանալու համար հասարակական վճիռներ կայացնել, սակայն սինօդի յայտնի օրագիրը արգելք եղաւ։ Այս օրերս միայն հրամանները եկան հետևեալ գիւղերի նորակազմ հոգա-

---

Եթէ ասում են թէ կինը շատ զգայուն է, միայն թէ լաւ գիտակցած է, [illegible] պարզելու, որ նա այնքան աւելի գիտակցած է, որքան որ քիչ զգայուն է։

Շարլ Ռիշէ իր «Մարդը և բանականութիւնը» գրքի մէջ այդ մասին ասում է, [illegible]

[illegible]

Այդ ասելուց յետոյ, նա օրինակ է բերում [illegible]

Նկատում է, որ կինը գիտակ այդ զգայնութիւն [illegible] մեծ ցաւերի, որոնցից մարդիկ վախենում են։

«Կինը, (գրում է Մանտեգացցա իր «Ցաւերի ֆիզիոլոգիա» գրքի մէջ գլ. IX) մի կատարեալ գիտակցութիւն ունի ֆիզիկական ցաւերի [illegible]

«Եթէ հնարաւոր լինէր մի տոտտաւոր կազմել, կը տեսնէինք, որ կինը 100 անգամ աւելի շատ ցաւ է կրում քան տղամարդը, թէ ծննդական

րութեան, թէ խաբված սիրոյ և թէ ուրիշ դիպուածների ժամանակ։ Կնոջ կարելի է այդպիսով կոչել մարդկային ընտանիքի պ ա ր ի ա»։

Ամբողջ աշխարհը սակայն կարծում էր, թէ կինը աւելի զգայունք ունի քան տղամարդը. ինչով բացատրել այդ կարծիքը, եթէ ոչ նրանով, որ ցաւի ա ր տ ա ք ի ն ա ր տ ա յ ա յ տ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը համարել են ց ա ւ։ Կանայք աւելի ունեն արտաքին արտայայտութիւններ մի նը զգացած ցաւի, քան տղամարդիկ՝ զգացած ցաւի, և Սերժիի նկատողութեան համեմատ, կանայք ոչ թէ որովհետև աւելի շատ զգայունք ունեն և յուզվում են քան տղամարդիկ, այլ որովհետև աւելի շուտ և շատ գրգռվող են (excitabilité)։ «Կանայք,—ասում է Սերժի,—երեխաների պէս կամակոր են, սակայն պակաս զգայուն և եթէ մենք նրանց դատէինք նրանց արտաքին ցոյցերից, կը կարծէինք, որ նրանք աւելի զգայուն են, քան տղամարդիկ, մինչդեռ բոլորովին հակառակն է։ Կնոջ կամակորութիւնը (գրգռումն) այնքան շատ է, որ որոշ ժամանակներում նա ծայրայեղութեան է հասնում. օրինակ, իստերիկայի ժամանակ և այլն։

Եւ, կնոջ այդ յատկութիւնը կանուանեմ բ ա ր ձ ր-կ ա մ ա կ ո ր ո ւ թ ի ւ ն (supra-excitabilité) և ոչ թէ բ ա ր ձ ր-զ գ ա յ ն ո ւ թ ի ւ ն (hyporésthèsie)։

Մօբիուս, ասելով որ կինը աւելի ենթարկված է հիպօրեսթէզիի, նա խառնել է գրգռականութիւնը՝ զգայնութեան հետ. Մանթէգացցա, որը վճռապէս յայտնում է, որ կնոջ զգացմունքը աւելի շատ է տղամարդուց, նկատում է սակայն, որ նրա ցաւերի ժամանակ արած ցոյցերը շատ էլ զգացմունքի նշաններ չեն բովանդակում իրանց մէջ։

Մի բան, որ աւելի սաստկացնում է կնոջ ըզգացմունքը, դա կրթութիւնն է։

Անկիրթ վիճակում նրանից պահանջվում է ոչ թէ քաջութիւն, այլ միայն վայելչութիւն, շատ յաճախ էլ նա մանկութիւնից սովորում է տեսնել, թէ իր արտասուքները ինչ ոյժ են ունենում և խիստ պէս կանանց արտասուելու յատկութիւնը այնքան սաստիկ է, որ ամեն մի երիտասարդ, երբ մտաբերի կանանց հետ իր ունեցած տեսարանները, դժուար թէ կարողանայ հաշվել կնոջ արտասվելու քանակութիւնը, մինչդեռ շատ հեշտ կը յիշի նրա անկեղծ ցաւ արտայայտելու դէպքերը։

Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, իմ հարիւրաւոր գննողութիւնների մէջ ես կարող եմ յիշատակել մի պարիզուհուն, որը սաստիկ ծիծաղելու ժամանակ կարող էր վայրկենապէս սկսել լացը և այնան առատ արտասուք էր թափում, որ ընդհատելու համար ստիպում էր իր կապրիզին ենթարկվածներին՝ ոսկու հեղեղներ թափելու իր վրա։

Առածներն իսկ որոշել են այդ մասին։ Ահա մի քանիսը։ «կանայք իրանց արտասուքը ջրհորումն ունեն», «կանայք ծիծաղում են երբ կարողանում են, իսկ լալիս են, երբ ուզում են» (վենետիկեան). «կանայք երկու տեսակ արտասուք ունեն, մէկը ցաւի, իսկ միւսը խաբեբայութեան» (սիցիլիական), և այլն։

Այսպէս ուրեմն, կարելի է եզրակացնել, որ կնոջ մօտ գրգռումն աւելի շատ է քան զգացմունքը և գրգռման հետ երևցող արտայայտութիւնները յաճախ խաբել են գննողներին, որոնք այդ արտայայտութիւնների մէջ կարծել են տեսնել աւելի շատ զգացմունք, մինչդեռ կինը այդ կողմից շատ ստոր է կանգնած իր բոլոր կողմերով։

Ինչ որ ապացուցված է կնոջ մասնաւոր, ընդհանուր և ցաւի զգացմունքի մասին, նոյնը կարելի է ասել նաև բարոյական զգացմունքների համար։ «Կարծվում է—ասում է Սերժի—որ կինը աւելի է նեղութիւն կրում քան տղամարդը, միայն թէ աւելի քաջութեամբ տոկում է ցաւերին. յաճախ կնոջը դրա համար անուանել են հերոս, դոհ և այլն։ Ես չեմ ուրանում որ կան հերոսուհիներ և աւելի հերոս քան տղամարդիկ, բայց ինչ վերաբերում է նեղութիւն կրելուն և քիչ արտայայտելուն, ես գտնում եմ որ դա բղխում է նրա աւելի պակաս ցաւ զգալուց, նրա զգացմունքների պակասութիւնից»։

Հերոսական սառնասրտութեամբ դիմանալը պահանջում է կամքի մի մեծ ոյժ և հէնց այդ յատկութիւնն է որ չէ գտնվում կանանց մէջ։

Սովորութիւնով ձեռք բերած պաղարիւնութիւնը առաջանում է զգացմունքների թմրեցումից, այնպիսի զգացմունքների, որոնք թէկուզ հէնց ձեռք են բերված ցաւը բանի տեղ չը դնելով. իսկ այդ տեսակ ցաւը եթէ իրական լինի և յուզում պատճառի, չէ կարող անցնել՝ առանց սաստիկ խանգարելու օրգանիզմը։

Բիօլոգիական տեսակէտով ուրիշ տեսակ բացատրութիւն չը կայ և փանտաստիկական էլ կը լինի ասելը, թէ մարդկային կամքը կարող է պակասեցնել յուզումները. կամքը միայն կարող է սանձահարել յուզման ա ր տ ա յ ա յ տ ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը և կինը, ի հարկէ, շատ քիչ է առիթ ունենում այդ սանձահարելուն, քանի որ նրա մէջ աւելի քիչ կայ յուզում, քան տղամարդի մէջ։

Ուրեմն կինը աւելի քիչ է զգում, ինչպէս և քիչ է մտածում, քան տղամարդը։

Եւ հէնց այդ համեմատական ա ն զ գ ա յ ո ւ թ ի ւ ն ը (insensibilité) մեծ բարեբաղդութիւն է մարդկութեան համար, որովհետև նրա շնորհքն է, որ կինը հեշտութեամբ յղանում է, չը նայելով որ դժուարութեամբ է ծնում և աւելի քիչ բաժին ունի ամուսնական հաճոյքներից։

Տղամարդը իր զ գ ա յ ն ո ւ թ ե ա մ բ՝ այդքան չէր կարող անել։

Ժընէվ. Վ. Փ.

բարձունքների վրա՝ Ցեղ, Խնձորեսկ, Քարահունջ, Շնհեր, Տաթև, այլ և Ղաթարի պղնձահանքերում՝ (վերջինիս մասին մեզ ճիշդը յայտնի չէ) կենտրոնական դպրոց բանալ, որի գոյութիւնը կարելի է ապահոված համարել, որովհետև, ինչպէս պատմում են, դպրոցի անունով ժողոված են մօտ մի քանի հազար րուբլի։

Պէտք է ասել, որ Զանգեզուրի գիւղերից շատերը թէ աղքատութեան և թէ գործի նորութեան պատճառով, անկարող են առանձին առանձին դպրոցներ պահել. շատ նպատակայարմար է հոգալ կենտրոնական դպրոցների մասին, մանաւանդ թէ խումբ խումբ մօտակայ գիւղեր կան, իրանց յարմար կենտրոնատեղով, որոնց հեռաւորութիւնը 1—2—3 վերստ են. օրինակ Շնհերի դպրոցը կարող է կենտրոնական լինել Հալիձոր, Խոտ, Երիցաթումբ և Եղուժի գիւղերի համար, որոնց հեռաւորութիւնը 1—2 վերստ էլ չը կայ. Բռնակոթի և Ախլաթեանի [դպրոցները, որոնք միջոցների սղութեան պատճառով անուամբ միայն դպրոց են համարվում, կարելի է կենտրոն դարձնել՝ Դուլօրս, Ուզ, Ղարաքլիսա և այլ մօտակայ գիւղերի համար։ Կարելի է Լօր գիւղում բացանել կենտրոնական դպրոց՝ Շնաթաղ, Գիւտաթաղ և Դարաբաս գիւղերի համար. Շվանաձոր գիւղում յարմար է կենտրոնական դպրոց ունենալ Ալվարս և Մալվալու գիւղերի օժանդակութեամբ և այլն և այլն...

Շվանիձոր գիւղում արդէն սկսված է ուսումնարանի բացման խնդիրը. Նախաձեռնողն եղել է Խ. Մալումեան անցեալ տարի, որից յետոյ, Մեղրիի ուսումնարանի ուսուցչական խումբը անձամբ գնալով այդ գիւղը, հասարակութեան մէջ պայմաններ է կայացրել ուսումնարանի շինութեան համար. ուսումնարանի շինութիւնն արդէն ըսկսվել է։

Խօսելով Զանգեզուրի կրթական վիճակի մասին, չը պէտք է մոռանալ և մեր հարեաններին, մահմետական տարրը, որը գաւառիս ազգաբնակութեան մէջ տիրապետող է իր թւով, և որի մէջ ուսումնարանական գործը համարեա գոյութիւն չունի։ Դրանց վրա տիրում է անթափանցելի խաւար։

Ներկայումս Զանգեզուրի Թուրք ազգաբնակութեան մէջ կայ միակ ռուսական ուսումնարանը՝ Ղուբաթլու գիւղում, որտեղ ուսանում են միայն Թուրք աշակերտներ, ոչ աւել 10—15-ից։ Կան դպրոցներ (թւով չորս) դարձեալ ռուսական, որոնց մէջ խառն ուսանում են հայեր և մահմետականներ. բուն մահմետական դպրոց գոյութիւն չունի գաւառում։

Յ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Արդահան, ապրիլի 20-ին

Բարեհաճեցէք խնդրեմ տեղ տալ «Մշակի» առաջիկայ համարներից մինում այս երկտողիս։ Վերջին ժամանակներս Արդահանի երիտասարդութեան մէջ լուր է շրջում, որպէս թէ նրանց թղթակցութիւնները դէպի ձեզ՝ տեղ չէ հասնում և դրա համար էլ նրանց տուած լուրերը լոյս չեն տեսնում «Մշակի» էջերում։ Այդ լուրը շօշափում է իմ պատիւը, որպէս պօստ-հեռագրական ծառայող և հսկիչ հասարակ նամակների և ծրարների։ Այդ անտեղի լուրերը փարատելու համար հրապարակով յայտնում եմ, որ ոչ մի նամակ, ուր էլ որ նա նշանակված լինի, մինչև անգամ առանց նամականիշի, երբէք չէ կարող մնալ, այլ ուղարկվում է նշանակված տեղը, մանաւանդ Թիֆլիսի նամակները, որոնք առանձին ծրարներով, Ախալցխայի վրայով, ուղարկվում են Թիֆլիս, առանց մի որ և տեղ բաց անելու այդ ծրարները։ Բայց միթէ մենք մեղաւոր ենք, եթէ այդ պարունների գրուածքները այս կամ այն պատճառով խմբագրութեան կողմից մնում են անտիպ և խմբագրութիւնը չէ կարող ամեն մի թղթակցութեան համար պատասխանել թէ այս ինչ կամ այն ինչ պատճառով չէ տպագրվում։

Մեղադրելու համար այդ պարոնները պէտք է ունենան օրինաւոր փաստ, եթէ ունեն այդ փաստը թող ներկայացնեն ուր որ հարկն է և այն ժամանակ մեղաւորը կը տուժի և այն ամենախիստ կերպով։

Պօստ-հեռագրական ատեհանաւոր՝ Վ. Տէր-Անտոնեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, չորեքշաբթի օր, Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի ծննդեան օրը, Սիօնի և վանքի մայր-եկեղեցիներում գոհաբանական մաղթանքներ կատարվեցան մեծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Առաւօտվանից քաղաքը զարդարված էր դրօշակներով, իսկ երեկոյեան լուսաւորված էր։

Խրիմեան Հայրիկի և Արիստակէս եպիսկոպոսի համակրողները Թիֆլիսում՝ ստացել են հետևեալ պատասխան-հեռագիրը Էջմիածնից, մայիսի 4-ից. «Համաձայն բոլոր ստորագրողների ցանկութեան, Հայրիկը, Աստուծոյ օգնութեամբ, կընտրվի։ Սեղբակեան ինքնակամ հրաժարվեց։ Կազմվեց չորսի ցուցակը՝ Խրիմեան, Իզմիրլեան, Մխիթարեան Եղեսիայի և Երեմիայ Երուսաղէմի։ Ողջոյն և օրհնութիւն ամենքին»։ Ստորագրած է՝ Սեբաստիոյ եպիսկոպոս Յովակիմեան Նիկողիմիայի։

Պարտաւորութիւն ենք համարում հաղորդել, որ մեր լրագրի անցեալ համարներից մինում հաղորդած լուրը, թէ Աստրախանի թեմի աշխարհական պատգամաւորը ներկայ չէ Էջմիածնի ընտրութեանը,—ճիշդ չէ։

Կ. Պօլսի լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւններից երևում է, որ Բրուսայի թեմական առաջնորդ Բարթուղէմէոս եպիսկոպոս այժմ Կ. Պօլսումն է, և արժանացել է մեծարանաց սուլթանի կողմից։

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՑ մեզ գրում են ապրիլի 22-ից. «Ամսիս 16-ին տեղիս կանանց խնամատար ընկերութիւնը տուեց մի ներկայացում յօգուտ նոյն ընկերութեան. խաղացին «Էլի մէկ զոհ» կոմէդիան. դերակատարները բոլորը սիրողներ էին և պէտք է ասած, որ վատ չը խաղացին»։

«Արևելք» լրագրի ապրիլի 20-ի համարում կարդում ենք. «Օրմանեան սրբազան, իբրև եկեղեցական պատգամաւոր Կ. Պօլսոյ, վաղը կը մեկնի մայրաքաղաքէս Էջմիածին մասնակցելու համար կաթողիկոսական ընտրութեան։ Օրմանեան սրբազան երէկ կայսերական պալատ գնաց և իրեն շնորհեալ երրորդ կարգի Օսմանիյէ պատուանշանին համար շնորհակալութիւն մատոյց»։

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Թիֆլիսի «Մեծապատիւ մուրացկաններից» մինը, ըստ իր սովորութեան, նորերս կրկին եկաւ մեր քաղաքը, նախ՝ փող հաւաքելու, և երկրորդ՝ սեղ տարածելու։ Այդ մարդը տարին մի քանի անգամ գալիս է այստեղ, և պօլսական մուրացկանութեամբ սրանից նրանից փող խնդրում՝ իր թերթի համար։ Վերջ պէտք է տալ այդ ամօթալի մուրացկանութեան թէ ոչ»։

«Հրատարակչական ընկերութեան» հրատարակութեամբ լոյս տեսաւ պրոֆէսոր Րոսկօի «Քիմիա» ձեռնարկը, զարդարված 36 նկարներով։ Գրքի թարգմանողն է Ա. Մելիք-Ալահվերդեան։ Գինն է 40 կոպէկ։

«Արարատի» ապրիլի համարում տպագրված է Թիֆլիսի թեմական պատգամաւորի մարտի 8-ի ընտրութեան անկանոնութիւնների և զեղծումների մանրամասն և փաստական պատմութիւնը։ «Արձագանքը», որին շատ լաւ ծանօթ պիտի լինի այդ պատմութեան իւրաքանչիւր կէտը, ասում է, որ «Արարատի» տեղեկութիւնների մի քանի կէտերը պարզ չեն, մութ են։ Զարմանում ենք, թէ «Արձագանքը», որը շատ վարժ է ամեն տեսակ մ ու թ գործերի մէջ, ինչու այս անգամ ամենապարզ բանն էլ մութ է տեսնում։ Ընդհակառակը «Արարատի» հաղորդածները շատ պարզ են և դիւրահասկանալի։ Այնտեղ պատմված են մի քանի անձանց անամօթ վարմունքները և ամենախայտառակ գործերը, յականէ յանուանէ, փաստերով և թւերով, շատ պարզ և հասկանալի կերպով։ Ուրիշ ոչինչ։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՏԱՐ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՆԵՐ

Վերջին ժամանակներս հայերի և Հայաստանի մասին լոյս են տեսել երկու գիրք, որոնց վերաբերմամբ արտասահմանի հայոց մի թերթ գրում է հետևեալը.

«Առաջինը մինը «Du Caucase au Golfe Persique» բաւական ընդարձակ է և հեղինակներն են երկու կաթոլիկ երիտասարդ նորընծայներ, Միշէլ Սիմօնիս և Հ. Խվերնա, որոնք արդէն իրենց գրքի մէկստուար մասը Արևելքի կաթոլիկ միսիօնարութիւնների վիճակին նկարագրութիւնով լեցուցած են։ Երկրորդ գրքին, «Arménie, Kurdistan et Mésopotamie»-ին հեղինակն է մի փրանսացի ենթասպայ, Շօլէ անունով, որը գրքին մէջ չը բացատրեր թէ իր ուղևորութեան մասնաւոր նպատակն ինչ է եղած։

«Կարդալով այդ երկու գիրքերը, ընթերցողը կը տեսնէ, թէ պ.պ. ուղեգիրներն որքան որ իրենց գիրքերի յառաջաբաններին մէջ յայտարարած են, թէ անկողմնակալութիւնը իրենց գրուածի արժանիքն է, ընդհակառակն առջինները կաթոլիկական մոլեռանդութեան, երկրորդն ալ այդ ըղձացման և մի և նոյն ժամանակ Թրքական խաւերի և փիլաւի ազդեցութեան տակ գրած են իրենց ուղեգրութիւններ և հայ ժողովրդի յատկութիւններին, հայ եկեղեցուն, եկեղեցականութեան վրա փութացեր են ընդհանուր կարծիքներ և գաղափարներ յայտնել, թէև իրենց ամբողջ ուղևորութեան ժամանակ հայ եկեղեցականի մը հետ տեսակցած չեն. այդ ժողովրդի ապագայ վիճակի մասին մինչև իսկ վճիռներ տուած են, ներկայ դրութեան մասին վերջնական համոզումներ կազմած են, առանց փոքր ի շատէ կեցած լինելու մի հայ շրջանակի մէջ։ Ընդհակառակն, ամեն քաղաք ուր իջևանած են՝ առջինները հիւրընկալուեր են կաթոլիկ միսիօնարներէ և երկրորդն ալ յաճախ հիւրասիրվեր է Թիւրք պաշտօնեաներէ և զինուորականներէ. այդպիսի շրջանակների մէջ մնալով անոնք չէին կրնար գէշ և կողմնակալ գաղափար չունենալ հայերի մասին»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Կ. Պօլսից «Figaro» լրագրին ապրիլի 22-ից (մայիսի 4-ին) հաղորդում են հետևեալը. «Այստեղ դրական կերպով հերքում են անգլիական լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնը այն բանի մասին, որ իբր թէ ռուսաց զինւորական նաւը անցել է Դարդանելի նեղուցի միջով, հակառակ Բերլինի դաշնագրի վճռին։»

—Նոյն լրագրին Վիեննայից հաղորդում են, որ Սաքսէն-Կօբուրգ-Գօթայի Էրնստ պրինցը վրճռել է, պրինց Ֆէրդինանդի խորհրդով, բանակցութիւններ սկսել ռուս կառավարութեան հետ՝ հաշտութիւն կայացնելու Ռուսաստանի և Բուլգարիայի մէջ։ Այդ բանակցութիւնները հեշտացնելու նպատակով հրամայված է Ստամբուլովին չափաւորել իր քաղաքականութիւնը։

—Ապրիլի 24-ին (մայիսի 6-ին) Լօնդօնի քրէական դատարանում քննվում էր Մաթյէ և Պիշալս անարխիստների գործը, որը դատարան էր գրաւել բազմաթիւ հասարակութիւն։ Անարխիստների սպառնալիքներն ի նկատի առնելով, դատարանում նախագահում էր ինքն բարձրագոյն լորդ-դատաւոր Կօլրիջ, թէպէտ և պէտք է նախագահէր մի ուրիշ դատաւոր։ Լօնդօնի մի քանի լրագիրներ հաղորդում են, որ առանձին յանձնարարութեամբ Լօնդօն է եկել Պարիզի անարխիստների պարագլուխը, որն ապա Բերլին պիտի գնայ՝ անարխիստների մէջ ընդհանուր կապ հաստատելու նախագիծն իրագործելու համար։

—Մարկիզ Սօլսբրի ապրիլի 24-ին (մայիսի 6-ին) կօվէնտգարդէնում մի ճառ արտասանեց, որի մէջ, ի միջի այլոց, ասեց հետևեալը. «Ունենալու ենք մի խիստ կռիւ, որը մեծ նշանակութիւն ունի Անգլիայի համար։ Homerule-ը ոչ թէ խաղաղութիւն է բերում, այլ քաղաքացիական և կրօնական շփոթներ։ Պահպանողականները ապագայ ընտրութիւնների ժամանակ իրանց ամբողջ ոյժը պէտք է գործ դնեն Homerule-ի դէմ կռուելու համար, որը կը կտրի Անգլիայի անունը և կը թուլացնի նրա զօրութիւնը։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս օրերս մի հետաքրքիր պ ա տ մ ա կ ա ն յ ո բ ե լ ե ա ն տօնեցին Թիւրքիայում ապրող հրէաները։ Թիւրքահպատակ մովսիսականները հանդիսաւոր կերպով կատարեցին Սպանիայից աքսորվելուց յետոյ Թիւրքիայում հիւրասէր ապաստան գտնելու 400-ամեայ տարեդարձը։ Հրէաների պատմութեան այդ արժանայիշատակ անցքը տօնելու համար մի մասնաժողով կազմակերպվեց, որը համաձայնութիւն կայացրեց Թիւրքիայի սահմաններից դուրս ապրող բազմաթիւ հրէաների հետ՝ մի ընծայ տալ սուլթանին, այն է մի պատուաւոր՝ զարդարված զանազան թանգագին քարերով։ Ապա մի պատգամաւորութիւն ընտրվեց այդ ընծան մատուցանելու համար. նոյնպէս և շնորհակալութեան ադրեսներ կը մատուցանվէին Օսմանեան կայսրութեան բոլոր բարձրաստիճան անձանց։ Սուլթան Աբդուլ-Համիդ, սիրալիր կերպով ընդունելով պատգամաւորութիւնը և իր բարեացակամութիւնը ցոյց տալով հրէաներին, ցանկութիւն յայտնեց, որ համեստ կերպով տօնվի հրէաների գաղթականութեան այդ արժանայիշատակ տարեդարձը։ Այդ պատճառով հրէական համայնքները բաւականացան միայն հանդիսաւոր աղօթքներ անելով սինագօգաներում։ Կ. Պօլսի սինագօգայում կատարվող մաղթանքին ներկայ էին բոլոր հրէայ բարձր պաշտօնեաները, օրինակ Բ. Դրան ամերիկական դեսպան Սալօմօն Ֆիրշ, Թիւրքաց ծովային մինիստրութեան առաջին թարգման Մօզէս Էֆէնդի, ներքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեայ Դաւիթ Էֆէնդի և այլն։

*
* *

Այս տարի Կապրէրա կղզու վրա կը տօնվի Գարիբալդիի մահվան տասնամեայ տարեդարձը։ Որպէս յայտնի է, Գարիբալդի վախճանվեց 1882 թւի յունիսի 10-ին։ Տօնախմբութեանը ներկայ կը լինեն բազմաթիւ պատգամաւորութիւններ։

*
* *

Շվէյցարիայում այս օրերս Եօան Ադլէր անունով մէկի պատւի դատաստանական վերականգնման մի հազուագիւտ դէպք տեղի ունեցաւ։ Ադլէր բարոյականութեան դէմ յանցանք գործելու համար 1864 թւին անմեղ կերպով բանտարկութեան դատապարտվեց երեք տարով և 10 ամսով և պատիժն էլ կրեց։ Պատւի վերականգնման վճիռը կայացրեց երդուեալների դատարանը Ցիւրիխում։ Ադլէրին, բացի դրանից, որպէս վարձատրութիւն, տուեցին 12,000 ֆրանկ։ Նրա անմեղութեան մասին դատարանը յայտարարեց բոլոր լրագիրներում, ներողութիւն խնդրելով անարդար կերպով դատապարտված ծերունուց (Ադլէր այժմ 64 տարեկան է) իր արած սխալի համար։ Ադլէրի անմեղութիւնը յայտնվեց, երբ պատահմամբ գտան իսկական յանցաւորին, որը և խոստովանվեց իր մեղքը։

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 մայիսի։ Կուրսկի նահանգապետ գեներալ-մայոր Ֆօն-Վալ Պետերբուրգի քաղաքապետ է նշանակված, թողնելով նրան Նորին Մեծութեան սվիտայի մէջ։—Երէկ երեկոյեան 11 ժամ 30 րոպէին Թագուհի կայսրուհին Մեծ Իշխանուհի Կսէնիա Ալէքսանդրովնայի հետ միասին Գատչինօ ժամանեցին, իսկ Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչ—Պետերբուրգ։ Թագաւոր կայսրը Թագաժառանգ Ցեսարեվիչի և Մեծ Իշխան Սերգէյ Միխայլօվիչի հետ գնացին Տօմա կայարանը՝ դիմաւորելու Նորին Մեծութեանը։—«С. Петерб. Вѣд.» լրագիրը լսել է, որ համառուսական ցուցահանդէսների և շրջանային արդիւնաբերական և գիւղատնտեսական ցուցահանդէսներին վերաբերեալ կանոնադրութիւնը հաստատել է պետական խորհուրդը։—«Гражданинъ» լրագիրը հաղորդում է, որ մինիստրների մասնաժողովի վերջին նիստում քննվեց Սիբիրի ճանապարհի շինութեան նախագիծը և որոշվեց, նախագծի համաձայն, հաղորդակցութեան ճանապարհների մինիստրութեանը թոյլատրել անյապաղ ձեռք տալ աշխատանքներին մինչև Տօմսկ։—Մի և նոյն լրագիրը հաղորդում է, որ քաղաքային կանոնադրութեան նախագիծը վերջնական խմբագրութեամբ երկրորդ անգամ կը կարդացվի պետական խորհրդի միացած դեպարտամենտների նիստում, իսկ այդտեղից էլ, մինչև նստաշրջանի վերջանալը, ընդհանուր ժողովում։—«Бирж. Вѣд.» լրագիրը հաղորդում է, որ ալքոհոլական բոլոր երկաթուղիներին հրամանագրված է պահեստներ չինել հացի բեռներ պահելու համար։

ԱԹԷՆՔ, 5 մայիսի։ Մինիստրութիւնը հրաժարականի խնդիրք տուեց, բայց Թագաւորը առաջարկեց մինիստրներին իրանց պօրտֆէլները պահել մինչև պատգամաւորների ժողովի բացումը։

ԼՕՆԴՕՆ, 5 մայիսի։ Պարսից կառավարութիւնը, անգլիական մենավաճառական ընկերութեան վարձատրութիւնը վճարելու համար, պայման կապեց պարսկական պետական բանկի հետ՝ 500,000 ֆունտ ստերլինգի փոխառութեան վերաբերմամբ։ Փոխառութեան հրատարակութիւնը մնում է Լօնդօնում։ Փոխառութիւնը պէտք է վճարվի 40 տարվայ ընթացքում և ապահովվում է հարաւային Պարսկաստանի մաքսային եկամուտներով։

ՊԱՐԻԶ, 5 մայիսի։ Նախագահ Կարնօ և տիկին Կարնօ կը լինեն մայիսի 15-ին կայանալի ճաշին՝ բարօն Մօրէնհէյմի աղջկայ պսակադրութեան պայմանագիրը ստորագրելու առիթով։

ՎԻԵՆՆԱ, 5 մայիսի։ Այսօր առաւօտ Բուդապեշտում վախճանվեց 1848 թւին ունգարական ապստամբների նախկին գեներալ Գէօրգ Կլապկա։

Ժամանակաւոր-խմբագիր՝ Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հրատարակող՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ն Ե Ր

ԼԻՒՏԵՐԱԿԱՆ ԾԽԱԿԱՆՆԵՐԻ ՉՔԱՒՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐԻՆ ՕԳՆՈՂ ԲԱՐԵԳՈՐԾ ԿԱՆԱՆՑ ԽՈՒՄԲԸ *մայիսի* 8-*ին կազմում է* **Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ**, ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԻ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ։

Սկիզբը 4 *ժամին, ճաշից յետոյ։ Տոմսակները վաճառւում են շինութեան մուտքի մօտ։* (№ 51) 1—1

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ *հոգաբարձական խորհրդարանում՝ մայիսի* 20-*ին,* 1892 *թւի, երեկոյեան* 8 *ժամին, լինելու է աճուրդ (առանց կրկնաճրդի) կապալով տալու նոյն դպրոցի պատկանեալ երկյարկեայ տունը, որ գտնվում է* 5-*րդ մասում, ածուխի հրապարակի մօտ՝ խուլ փողոցում* № 4։ *Պայմանաթուղթը կարելի է կարդալ հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակի և տօն օրերից, առաւօտեան* 10-*ից* 12 *ժամը։* 1—1

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿԻ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԸ *ատլասի վրա, վաճառւում են Բաբանասօվի լուսանկարչական գրասենեակում։*
Գօլօվինսկի պրօսպէտ № 45․ (№ 51) 1—1

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ․ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ․ Ա․ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 *ժ. վիրաբուժութեան (և առամնացաւի) սիֆիլիսի և աչքացաւի*
Դ․ Գ․ ՐՈՒԴԿՕՎՍԿԻ—10—11 *ժ. ներքին, երեխայոց և կանանց ց.*
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Մ․ Ա․ ԽՍԱՀԱԿԵԱՆՑ—$11^{1}/_{2}$—12 *ժ. կանանց և երեխայոց ց.*
Մ․ Զ․ ՔԱՆԱՆԵԱՆ—12—$12^{1}/_{2}$ *ժ. կանանց ց. և մանկաբարձութեան։*
Ի․ Ֆ․ ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 *ժ. ականջի, կոկորդի և քթի ց.*
Ա․ Պ․ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—$12^{1}/_{2}$—1 *ժ. ներքին և երեխայոց ց.*

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Ա․ Բ․ ԱԼԵԿՍԷՅԵՎ—5—6 *ժ. նեարդային ց. և ելեկտրաբուժութեան։*
Ա․ Մ․ ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 *ժ. երեխայոց և ներքին ց.*
Բ․ Ա․ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—6—7 *ժ.*
Ա․ Ա․ ԳԱԴՕՄՍԿԻ—6—7 *ժ. կաշուի ցաւերի, սիֆիլիսի և վիրաբուժութեան.*
Վճար—50 *կ.։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) համար առանձին։*
20—52 (5) 90—№ 79 *Հիւանդանոցի վերատեսուչ բժշկապետ Նաւասարդեան*

ПАРФЮМЕРІЯ
ВИКТОРІЯ — РЕГИНА.
мыло олео-вазелиновое
РОЯЛЬ — КОНГО.
ДУХИ ВЫСШАГО ДОСТОИНСТВА
ИКСКОРОНАКСЪ И ВІОЛЕТЪ.
О-ДЕ-КОЛОНЪ РОЯЛЬ
О-ДЕ-КОЛОНЪ ЦВѢТОЧНЫЙ
РАЗНЫХЪ — ЗАПАХОВЪ
Въ Высочайше утвержденномъ Кавказкомъ Товариществѣ торговли аптекарскими товарами въ Тифлисѣ и Баку.
(91—№ 57)

ՊԱՐՖԻՒՄԷՐԻ
ՎԻԿՏՕՐԻԱ-ՐԷԳԻՆԱ
Օլէօ-վազելինեան սապօն
ՌՕՅԱԼ — ԿՕՆԳՕ
ամենաբարձր տեսակի
անուշահոտութիւններ
ԻՔՍԿՕՐՕՆԱՔՍ ԵՒ ՎԻՕԼԷՏ
ՕԴԷԿՕԼՕՆ — ՌՕՅԱԼ
Օդէկօլօն ծաղկահիւթ
ԶԱՆԱԶԱՆ — ՀՈՏԵՐԻ
վաճառման
դեղագործական ապրանքների կովկասեան
բարձրագոյն հաստատված ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում
և Բագւում։
46—50 (5)

Դվօրցօվայա փողոցի վրա, Տէր-Սարգսեանցի խանութում վաճառւում է
ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ
1891 *թ. ընականից նկարած մեծադիր լուսանկար պատկերը. գինն է* 80 *կ.։ Օտարաքաղաքցիք ճանապարհածախս չեն վճարում։ փողի տեղ ընդունւում են նաև պօստի մարկաներ։* № 48 3—5

ԱՄԵՆԱԿԱՐԵՒՈՐ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ *վաճառականական դասակարգին պատկանող իւրաքանչիւր անձի համարու* ՄԱՏՉԵԼԻ ՉԵՌՆԱՐԿ *առևտրական հաշւարարութիւնը առանց ուսուցչի օգնութեան ուսումնասիրելու համար։*

Ս․ ՄԱՆՈՒԷԼԵԱՆԻ

ՁԵՌՆԱՐԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՀԱՇՒԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ

Տոկոսների լիակատար աղիւսակներով, 1-*ից մինչև* 10,000 *ռուբ. համար.* 1%-*ից մինչև* 12%.
Վաճառւում է եղբարց Ծովիանօվների բանկային գրասենեակում և հեղինակի մօտ. Тифлисъ, Нагорная ул., № 9. *Օտարաքաղաքցիք դիմում են վերջին հասցէով* С. П. Мануэльянцу.
Գինն է 1 *ռուբլի։ փօստի ծախս* 21 *կ. Գրավաճառներին զիջում կը լինի։* 20—150
(91—№ 95)

Տպվեց և շուտով կը տարածվի
ՍԱՆԴԱԼԻ **„ՓՈՔՐԻԿ ԱՍՏՂ“** *վէպը. խնդրում ենք շտապել ուղարկելու բաժանորդաթերթերը և փողերը,* Москва, 3-ій Грохольскій пер. д. Таланова, Александру Павловичу Петросянъ.
(№ 47.) 3—3

(№ 19) Գ․ Գ․ **ԼԱՐՇԷԻ** ՍԵՐՄԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ
Միխայլօվսկի կամուրջի վրա, մագազին № 174, **ՍՏԱՑՎ ԱԾ ԵՆ ԹԱՐՄ ՍԵՐՄԵՐ** ԲԱՆՋԱՐԵՂԷՆՆԵՐԻ ԵՒ ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ։
Պրէյսկուրանտները ուղարկվում են ձրիաբէս։ 24—25

УЧИТЕЛЬ

желаетъ имѣть уроки въ КОДЖОРАХЪ. Подготовляетъ и репетируетъ по всѣмъ предметамъ гимназическаго курса и даетъ спеціально уроки по естественной исторіи.
Адресъ спросить въ редакціи „Мшакъ“
(№ 47) 5—5

ՍԱՐՊԻՆԿԱՆԵՐԻ ՄԱԳԱԶԻՆ

Թիֆլիս, Սօլօլակսկայա փողոց, տուն Աղաբաբօվի, Ամառնային գործնական հիւսուածքներ, ձեռքի պատրաստութեան՝ տիկինների զգեստների, մանուկների զգեստների և պարոնների շապիկների համար։
Մեծ ընտրութիւն լայն սարպինկաների՝ նախշով։
Սարպինկայի գուլպաների թել, սաղա, գոյնզգոյն։ Ներկերը տևողական են։
Սարպինկայի զգեստներ արկղներում 3 *րուբլուց սկսած մինչև* 60 *կոպէկ։*
Սարպինկայի իւբկաներ 1 *ր.* 80 *կ. և աւելի թանգ։*
Սարպինկայի քթի աշլուխներ և գլխի թաշկինակներ։
ՖԱԲՐԻԿԱՆՏՆԵՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՏԱՆ
ԲԷՆԴԷՐ ԵՒ ՍՏԵՊԱՆՕՎ
(№ 47) 5—30

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Խ Ր Ի Մ Ե Ա Ն

կենսագրական տեսութիւն (պատկերով)
Խ․ ՄԱԼՈՒՄԵԱՆԻ
Գնել կարելի է գրավաճառանոցներում։ Գինն է 40 *կ.։ Օտար քաղաքներից դիմել՝ հեղինակին, „Մշակի“ խմբագրատուն։* (№ 45) 4—5

Է Վ Է Լ Ի Ն Ա

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ *վէպ (հոգեբանական էտիւդ).*
Գինը 50 *կոպէկ (պօստի ծախսով)*
Ծախվում է. „Մշակի“ խմբագրատանը, կենտրոնական և Խիդէկելի գրավաճառանոցներում և Միքայէլեան կամուրջի վրա գտնվող Յովհաննէսօվի գրավաճառանոցում.
(№ 126) 16—20

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ *տարեկան ընդհանուր ժողովը նշանակված է մայիսի* 9-*ին, շաբաթ օր, երեկոյեան* 6 *ժամին, կար ու ձևի ուսումնարանում, Սերգէեվսկայա փողոց,* № 19։
Պարապմունքներն են՝ ա) 1891 *թւի ել և մուից հաշւի, բ) վարչութեան տարեկան գործունէութեան և ձեռագործի ծրագրի ընթերցումը. գ) Ս. Նշան եկեղեցու ծխական ուսումնարանում չորրորդ բաժանմունք. դ) կար ու ձևի ուսումնարանում խոհարարական բաժանմունքներ բաց անելու խնդիրները. ե) վարչութեան երեք անդամների ընտրութիւնը։*
(№ 49) 2—2 (*մայ.* 2 *և* 7)

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ, *որ մի քանի տարի վարժուհու պաշտօն է վարել հայոց դպրոցներում, ցանկանում է հայոց ընտանիքում* ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀՈՒ *պաշտօն ունենալ։ Կարող է պարապել երեխաների հետ հայոց լեզուից և զանազան առարկաներից՝ հայերէն լեզւով։*
Պայմանների մասին կարելի է հարցնել „Մշակի“ խմբագրատան։
(№ 45) 5—5

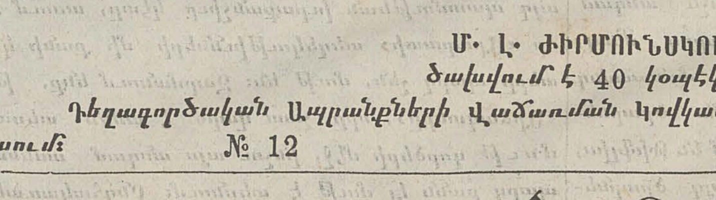

ՄԻՋՈՑ **ԽԱՐԲՈՒԽԻ** ԴԷՄ
բժշկական դեպարտամենտից թոյլատրված
ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ
Մ․ Լ․ ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ
ծախվում է 40 *կոպէկով*
Դեղագործական ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում։ № 12 27—40

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ **Հ. Յ. ՕՐԲԷԼԻ**
Սօլօլակսկայա փողոց, սեփական տանը №№ 15—16
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ Է ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻՆ
Առաւօտեան 8 *ժամից մինչև* 10 *ժ. և երեկոյեան* 4 *ժամից մինչև* 6 *ժ.*
Կիրակի և տօն օրերին առաւօտեան 8 *ժամից մինչև* 2 *ժամ կէսօրից յետոյ։*
(№ 145) 44—150

ԲԺԻՇԿ Ա․ Յ․ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ՎԵՆԵՐԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
Ընդունում է ամեն օր առաւօտեան 10—12 *ժամը, կէսօրից յետոյ* 4—6 *ժամը, աղքատներին ձրի. Ֆրէյլինսկայա փողոց, տուն* № 6․
(№ 39) 7—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 6 Мая 1892 г.
Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.